

NĚMECKÝ ARCHEOLOG WALTER LUNG A JEHO PŮSOBNÍ V PARDUBICKÉM MUZEU V DOBĚ PROTEKTORÁTU

Miloš HOŘEJŠ

Ustavení protektorátu Čechy a Morava s sebou přineslo značné omezení právní subjektivity státu. Nacistický dohled zasáhl prakticky i ty nejnižší stupně státní samosprávy. Málo známým je fakt, že zásahy nacistických okupačních orgánů se nezastavily ani před takovými subjekty, jakými byla muzea, která v té době ještě hojně působila na spolkové bázi. Příkladem muzejní instituce na níž se obrátila pozornost nacistů je právě pardubické muzeum. V době kdy se dostalo do hledáčku Němců mělo již za sebou více jak půl století existence.

Počátek muzea v Pardubicích se datuje rokem 1879. Na přípravné schůzi k založení městského muzea konané v srpnu tohoto roku, bylo stanoveno, že o městské muzeum bude pečovat muzejní spolek, který následující rok schválením stanov českým místodržitelstvím založen.¹⁾

Pardubická veřejnost se o úmyslech založit městské muzeum dověděla z svolání, jež bylo vydáno tiskem dne 12. října 1879. Záhy po vydání svolání se do nově zakládaného spolku přihlásilo prvních 33 členů zakládajících a 46 přispívajících, kteří si uvědomovali poslání muzea jakožto ústavu vzdělávacího, jehož úkolem je shromažďovat, spravovat a vystavovat sebraný materiál muzejní povahy. Následujícího roku vstoupily v platnost stanovy spolku.²⁾

O správu sbírek i jejich rozmnožení se staral výbor spolku, volený každoročně valnou hromadou, která zároveň ustavovala do funkcí i správce jednotlivých sbírek – kustody. Prvními kustody se stali profesoři pardubické reálky, kteří položili základy pro sbírky historické, etnografické,

1) ZIKMUNDA, V.: *Devadesát let Východočeského muzea v Pardubicích: 1880–1970*, Pardubice 1970, s. 1.

2) Tamtéž s. 2.

bibliografické, přírodopisné a v neposlední řadě i archeologické. Na postech kustodů se vystřídala řada odborně vysoce vzdělaných a publikačně činných osobností. Byl mezi nimi lidé s širokým přehledem o soudobých museologických zásadách, kteří byli zároveň přesvědčeni, že muzejní sbírky musí sloužit i vědeckému využití, proto např. Dr. Seydler roku 1882 žádal, aby při archeologických nálezech byly udávány i všechny okolnosti nálezu.³⁾

Zakladatelská generace určovala vývoj muzejního spolku asi do poloviny devadesátých let. Koncem století do muzejní práce v Pardubicích přicházela generace druhá, v níž převládaly tendence sběratelské. Otázka regionu i vědeckého přínosu se stala podružnou. Ale i v tomto období se vyskytla mezi kustody taková osobnost jakou byl Václav Diviš-Čistecký, který svědomitě rozšiřoval archeologické sbírky muzea a podnikl i řadu významných archeologických výzkumů. Jeho činnost znamenala nejrušnější období archeologické práce na Pardubicku. Musejní spolek roku 1920 pro své sbírky opatřil budovu pardubického zámku, o rok později pak i hrad na Kunětické hoře.

Další rozvoj muzea byl však zastaven nacistickou okupací zbytku českých zemí roku 1939. Hned roku 1939 byl z muzea na příkaz nacistických úřadů odvezeno oddělení prvního zahraničního odboje a na uprázdněné místo byl vystaven přírodovědný materiál. Ani to však netrvalo dlouho a během roku 1940 byl v prostorách zámku umístěn oddíl nacistické mládeže. Náhradní expoziční prostory musel muzejní spolek hledat na Kunětické hoře, kde roku 1941 instaloval archeologický materiál z okolí hory. Tím ovšem neměly být zásahy do fungování muzea skončeny.

Pro lepší pochopení událostí následujících se musíme vypravit do sousedního Německa, které patřilo od 19. století co do archeologického výzkumu k zemím nejvíce rozvinutým. Archeologie zde měla bohaté institucionální zázemí. Německo patřilo k nejlépe probádaným zemím v Evropě a vynikalo proto bohatstvím archeologických nálezů nad ostatní země, kde archeologický výzkum byl často ještě v počátcích. Toto dočasné relativní bohatství svádělo ještě před nástupem nacismu k přeceňování významu německého pravěku pro civilizační a kulturní vývoj evropského lidstva i k tomu, aby vznik některých kultur, nálezy do té doby zastoupených jen v Německu, byl také kladen do Německa, např. kultury durynské neboli šňůrové, kultury kulovitých amfor aj.

Někteří představitelé německé archeologie podpořeni vlivnými antropology-ideology (J. A. de Gobineau, K. Penka, H. Chamberlain atd.) se

3) Tamtéž s. 3.

snažili v prvních desetiletích 20. století učinit z německé prehistorie nástroj německého nacionalismu a pangermanismu. Pro německou prehistorii se začal razit pojem německé národní vědy („Deutsche Vorgeschichte, eine hervorragend nationale Wissenschaft“).⁴⁾

Již před první světovou válkou v základních rysech vytvořený nordicko-germánský mýtus začal mít od dvacátých let a zejména v letech třicátých rozhodující vliv na celkový život v Německu a na německou politiku. Širokým lidovým masám německého lidu bylo nacistickými ideology vnucováno učení o vznešeném německém národě, vytvořeném tisíciletým společenstvím a jednotou krve, jazyka a půdy, národa panského, jemuž sama příroda a prozřetelnost daly do vínku všechny vlastnosti nejušlechtlejší rasy a slavnou germánskou minulost, jež ho opravňovaly k tomu, aby vytvořil nový řád, řídil a vládl všemu lidstvu.

Nordicko-germánský mýtus se stal jednou z důležitých složek nacistické výchovy ve školách, ve straně, ve vojsku i ve veřejném životě a byl propagován denním tiskem a nesčítnými publikacemi, takže záhy pronikl do všech složek německého života. Stal se zároveň jedním z pilířů nacistické ideologie, začal stále silněji nacházet své stoupence i mezi profesionálními archeology. Výzkumná činnost na pravěkých pohřebištích, sídlištích a hradíštích byla bohatě podporována z veřejných prostředků.⁵⁾

Prehistorii se dostalo v Německu zvláštního postavení. Někdejší Společnost pro německý pravěk (Gesellschaft für Deutsche Vorgeschichte) profesora Kossinny byla přeměněna v oficiální Říšský svaz pro německou prehistorii (Reichsbund für Deutsche Vorgeschichte). Vedením byl Hitlerem pověřen prof. Hans Reinerth. Úředním orgánem obou institucí byl reprezentativní měsíčník Germanen-Erbe.

Německá prehistorie spolu s antropologií se staly často ochotnými pomocníky všude tam, kde bylo třeba „vědeckého a historického“ zdůvodnění základů nacistické ideologie – především rasismu – a byly s to předložit

4) Jako příklad možno zmínit působení germanisty Gustava Kossinny, později profesora prehistorie na berlínské universitě. Svědčí o tom závěrečná slova jeho programové přednášky, pronesené r. 1895 v Kasselu na antropologickém sjezdu na téma „Předhistorické rozšíření Germánů v Německu“. „*My Němci a s námi všichni ostatní členové germánského kmene jsme naplnění, hrdostí a musíme se obdivovati síle malého německého národa, když vidíme, jak jeho synové v pravěku a starověku opanovali celou Skandinávii a Německo a rozšířili se ve středověku a v novověku do vzdálených světadílů.*“ KALOUSEK, F.: *Německá věda ve službách nacistické protislovanské propagandy, Z dávných věků*, Brno 1948, s. 96.

5) KALOUSEK, F.: *Německá věda*, s. 96.

důvody pro oprávněnost německých výbojů ve střední Evropě, na východ i na západ. Na tomto podhoubí vznikl v roce 1935 rádobý výzkumný institut Ahnenerbe, založený Heinrichem Himmlerem k neskryvanému falšování archeologických výzkumů ve prospěch nacistických politických cílů.

Nebyla na tomto poli zpočátku organizací jedinou. V roce 1935 vytvořil Himmler tzv. „Oddělení vykopávek SS“. Toto pracoviště mělo sponzorovat nebo řídit vykopávky na hlavních archeologických nalezištích v Německu. Himmler zamýšlel z těchto nalezišť udělat exemplární příklad německého výzkumu, místa, na nichž by se příslušníci SS mohli prostřednictvím vykopávek vzdělávat ve vědeckém odhalování dávné germánské minulosti. Oddělení během tří let zahájilo práce na osmnácti archeologických nalezištích starou pevností v Altchristburgu ve Východním Prusku počínaje a velkou obchodní stanicí Vikingů v Haithabu v severním Německu konče.⁶⁾

V únoru 1938 Heinrich Himmler toto oddělení převedl kompletně do Ahnenerbe. Himmler měl v Ahnenerbe a jeho vedení takovou důvěru, že začal rozšiřovat a včleňovat do ní potenciálně konkurenční organizace. Tato organizace se stala hlavním šířitelem nordicko-germánského mýtu na poli archeologickém. Podle scestných názorů klíčových představitelů této organizace z člověka kromaňonského a aurignackého vznikla v průběhem mladšího paleolitu a mesolitu (podle německých autorů v době přednordické) rasa nordická.⁷⁾

V mladší době kamenné (nordický pravěk) nordikové měli vytvořit dvě skvělé nordické kultury: ve středním Německu kulturu durynskou neboli šňůrovou a ve vlastní oblasti nordické (severní Německo, Jutsko, jižní Skandinávie) kulturu megalitickou. Nedostatek životního prostoru prý přinutil nejprve lid megalitický a brzy nato i bojovný panský lid šňůrové kultury (Schnurkeramiker, Streitaxt-leute), aby se koncem mladší doby kamenné vystěhovali ze své nordické pravlasti. Tím se rozšířila nordická rasa a nordická kultura v Evropě a do Asie. Všude si „nordikové“ podrobili původní domácí obyvatelstvo cizího rasového původu. Tak údajně vznikly

6) KATER, H. M.: *Das „Ahnenerbe“ der SS 1935–1945*, München 2001, s. 80.

7) Jeden z nejprominentnějších rasových badatelů Hans F. K. Günther například trval na tom, že o kromaňoncích je nutno mluvit jako o „vládnoucí rase střední Evropy“, o lidu milujícím chlad, který zdatně porazil všechny své současníky. Ve snaze dokázat, že z jejich rodu vzešla nordická rasa, upozornil na podobnost ve tvaru obličeje kromaňonců a některých moderních Skandinávců. Jiní němečtí teoretici rasy se pokoušeli tvrdit, že kromaňonští muži a ženy měli plavé vlasy. PRINGLEOVÁ, H.: *Velký plán, Himmlerovi vědci a holocaust*, Praha 2008, s. 130.

indogermánské národy: Keltové, Slované, Řekové, Římané, Peršané, Indové. Pozdější rasové smíšení nordiků s porobeným lidem méněcenných ras vedlo k úpadku většiny indogermánských národů. Ze zbytků nordického rolnického lidu, které zůstaly ve své nordické pravlasti, se měli vyvinout vlastní „Germáni“.⁸⁾

Samozřejmě, že v té době probíhající výzkumy prof. Absolona v Moravském krasu nemohly uniknout pozornosti německé archeologické obci. Zvláště představitelé Ahnenerbe zamýšleli výsledky výzkumů použít ve svůj prospěch.⁹⁾ Německou okupací zbytku Českých zemí se i na území nacisty zřízeného Protektorátu Čechy a Morava rozšířil vliv organizací SS. Nacisté se velmi záhy v protektorátu snažili dostat pod svoji kontrolu i kulturní oblast včetně archeologie (prehistorie), která, jak bylo poukázáno výše, stála již delší čas před válkou v popředí zájmu německé propagandy. Jak uvidíme v následujícím textu, v hledáčku nacistických archeologů nezůstaly výzkumy prof. Absolona dlouho osamoceny.

V září roku 1941 byl pro svou odbojnou činnost zatčen kustod archeologických sbírek nedalekého kolínského muzea MUDr. František Dvořák.¹⁰⁾

8) KALOUSEK F.: *Německá věda*, s. 96.

9) Mužem, který měl na jeskynní výzkumy na Moravě obzvláště spadeno byl Assien Bohmers, vystudovaný geolog původem z Nizozemska. V roce 1937 se rozhodl zažádat o místo v Oddělení vykopávek SS s tím, že je archeolog se specializací na paleolit. Jeho angažmá bylo do značné míry ovšem „brzděno“ dalším exponentem Ahnenerbe prof. L. F. Zotzem. KATER, H. M.: *Das „Ahnenerbe“*, s. 269–273.

10) Dvořák dlouhodobě usiloval o přeměnu kolínského muzea na vědecký ústav s vyhraněně archeologickým zaměřením. Získal si řadu místních spolupracovníků a byl ve styku s profesory Albínem Stockým, Janem Filipem a dalšími odborníky. Do kolínského muzea zajížděl na exkurze také archeologický seminář z Univerzity Karlovy. V roce 1935 byl MUDr. Dvořák jmenován jednatelem Státního archeologického ústavu pro kolínský okres. Krátce po okupaci se zapojil do odbojové skupiny, kterou v Kolíně organizoval korektor Bayerovy tiskárny Otakar Moravec-Robur. Skupina připravovala odchody lidí do zahraničí, tiskla a rozšiřovala letáky, shromáždila větší množství zbraní a výbušnin. Schůzky členů skupiny probíhaly především v kolínském muzeu. Později také byly navázány kontakty s pražským ústředím organizace „Všeobecné národní hnutí – Československý odboj domácí“ („prstýnkáři“). Na schůzky do Prahy nejvíce zajížděli O. Moravec a MUDr. Dvořák. Bohužel prostřednictvím konfidenta Antonína Nerada byla skupina odhalena a začalo rozsáhlé zatýkání. 4. září 1941 byl zatčen i Fr. Dvořák. Blíže: JELÍNEK, Z. – SEDLÁČEK, Z.: *MUDr. František Dvořák – lékař, archeolog a odbojář*, Práce muzea v Kolíně, sv. 2, Kolín 1982, s. 3–20; JOUZA, L.: *MUDr. František Dvořák* (28. 11. 1896–10. 6. 1943), *Archeologické rozhledy* XLVIII, Praha 1996, s. 550–558.

Po delším věznění jej lidový soud v Drážďanech 14. ledna 1943 odsoudil k trestu smrti. Uvolněné místo kolínského archeologa dalo nacistům do rukou skvělou možnost, jak na místo archeologa, ale i ředitele muzea, dosadit myšlenkám národního socialismu oddaného člověka, s jehož pomocí by bylo možné „nezvratně“ dokázat, že České země byly víc než půl tisíciletí před příchodem Slovanů germánské a zůstaly jimi trvale. V tomto bodě se spojují osudy dvou polabských muzeí v Pardubicích a v Kolíně.

Koncem roku 1942 byl tak pověřen soupisem archeologických nálezů v kolínském muzeu zaměstnanec Muzea pravěkých a raně historických dějin v Kolíně nad Rýnem – nacistický funkcionář Walter Lung. Jeho příchod a působení v Kolíně můžeme rekonstruovat z dopisu předsedy kolínského muzejního kuratoria J. Řehoře: „*Po zatčení našeho nezapomenutelného ředitele p. MUDra Fr. Dvořáka byl dne 1. listopadu 1942 dosazen do kolínského musea Walter Lung, úředník arch. musea v Kolíně n. R. Provedl soupis archeologického materiálu, pokud byl ve vitrinách, asi 9 000 čísel, pak se vrátil do Kolína n. R. a přijel opět koncem května 1943, dokončil soupis vystavených Čísel, asi 6 000, v červenci 1943. V té době byl říšským protektorem ustanoven definitivním ředitelem musea v Kolíně a v Pardubicích se sídlem v Kolíně... Po inventarisaci vystaveného materiálu dal se do čištění a sepisování materiálu z depot, pokud bylo ve staré budově, a za pomoci přidělených městem dělníků třídil nálezy a pokud neměly úplný průvodní popis a zjišťování by dalo práci, nálezy zahazoval...*“¹¹⁾

Lung byl tedy ve druhé polovině r. 1943 jmenován zastupujícím říšským protektorem ředitelem muzeí v Kolíně n. Labem a v Pardubicích, se sídlem v Kolíně nad Labem. Následně se objevil i v Pardubicích o čemž nám podává svědectví dopis podepsaný předsedou pardubického muzejního spolku Froňkem a jednatelem F. Svatoněm: „*Lung k nám přišel z Kolína, kde podle svého sdělení byl ředitelem musea. Připisem tehdejšího německého starosty města Pardubic Obersturmbannführera Juliuse Stumpfa ze dne 25. 9. 1943 bylo nám nařízeno předati mu ihned archeologické oddělení musea. Práci v museu se příliš nevěnoval, více se zajímal o práci v terénu a podnikl několik výkopů, které stály obec značný obnos, aniž přinesly nějaký vědecký zisk (... dojížděl k nám asi jednou týdně, později ani tak často ne... My sami jsme s ním v museu přišli do styku jen několikrát. Musejním sbírkám ublížili oba [Lung a jeho pomocník] jen tím, že při vkládání věci do beden před nálety přišlo mnoho drobných bronzů o svá čísla.*“¹²⁾

11) ŠIMEK, E.: *Vandalism Němce Lunga*, Z dávných věků, Praha 1948, s. 167.

12) Tamtéž s. 167.

Kým vlastně byl Walter Lung? Wilhelm Walter Lung se narodil 8. dubna 1894 v Kottenheimu, obci, která je dnes součástí oblasti Mayen/Eifel (Nordrhein-Westfalen). Podle úvodu z jeho knihy o archeologii rodné obce Kottenheimu učinil svůj první archeologický nález již jako 15letý gymnazista v létě roku 1909 v uzavřeném lomu ve Winnfeldu.¹³⁾ Od té doby se pravěká a ranně středověká archeologie stala jeho životní vášní.¹⁴⁾

Walter Lung pracoval jako obchodník a podle vlastního vyjádření každou volnou chvíli věnoval obchůzkám okolí, při nichž se snažil pátrat po pravěkých a raně středověkých nálezech. Od 30 roku života bydlel Lung v Kolíně nad Rýnem, přesněji v jeho severozápadním předměstí, ve čtvrti Bickendorf, Venloerstrasse č.p. 865. V tomto období opublikoval v odborných periodících své první nálezové zprávy (Mannus 24, 1932, 332–336; Bonner Jahrbücher 139, 1934, 213 Abb. 8–9). Zároveň začal usilovně budovat svou rozsáhlou sbírku keramiky z období pravěku a středověku.¹⁵⁾

Walter Lung navštěvoval jeden z nejvýznamnějších porýnských archeologických výzkumů té doby sídliště lidu šňůrové keramiky v Lindenthalu, který probíhal v letech 1930–1932. V roce 1935 se zapojil do výzkumu v lokalitě Erdenberg v Bensbergu, jenž byl prvním archeologickým průzkumem prováděným na objednávku Reichsführera SS Heinricha Himmlera. Během této doby navázal kontakt s vedoucím výzkumu, jímž byl Dr. Werner Buttler (1907–1940), od roku 1934 vedoucí Museum für Vor- und Frühgeschichte v Kolíně nad Rýnem, který současně přednášel

13) *Die Flur meines Heimatortes durchstreifte, mit einer Sehnsucht nach Abenteuern im Herzen, wie sie nur Jungens eigen ist. Hoch oben im Steinbruchgebiet des Winnfeldes, damals noch von herrlichem Buchenwald umgeben, geriet ich zufällig in eine neu aufgedeckte Lavagrube und bemerkte in einer anstehenden Sandschicht etwas Merkwürdiges. In einer schwärzlichen Bodenverfärbung, die sich bald als Holzkohleschicht herausstellte, lagen Scherben von eigenartigen Tongefäßen, viele absichtlich zerschlagene Tierknochen und vom Feuer oder der Sonne gehärtete Lehmbrocken. Mit unzulänglichen Hilfsmitteln, aber desto größerem Eifer und unbeschwert von jeglichen wissenschaftlichen Vorkenntnissen, begann ich meine erste „Ausgrabung“.* Walter LUNG, Kottenheim, Ein Dorf und seine Landschaft, Mayen 1962, s. 9. Koncept uložen v Archivu Regionálního muzea v Kolíně, fond Walter Lung.

14) Tamtéž s. 10.

15) Kolínské nálezy Waltera Lunga byly roku 1970 převzaty do sbírek Römisch-Germanische Museum Köln a roku 1989 Güntherem Bernhardtem opublikovány (Oberflächenfunde ur- und frühgeschichtlicher Siedlungen im Kölner Norden: ein Katalog der Sammlungen W. Lung und G. A. Topp. Kölner Jahrbuch 22, 1989, s. 417–532).

pravěké a ranně středověké dějiny v rámci Historického semináře temnější Univerzity. Samouk Walter Lung získal v roce 1936 v Museum für Vor- und Frühgeschichte in Köln post technika výkopů (Grabungstechniker). V září roku 1936 se Werner Buttler stal referentem péče o pravěké o archeologické památky na říšském ministerstvu výchovy v Berlíně. Ředitelská pozice v muzeu v Kolíně nad Rýnem po jeho odchodu byla po dva roky neobsazená. V roce 1939 se ředitelem stal přesvědčený nacista Dr. Walter Stokar Freiherr von Neuforn. V jeho zprávě o novém směřování Institutu für Vor- und Frühgeschichte na Univerzitě v Kolíně nad Rýnem z roku 1939 se uvádí, že Walter Lung byl zodpovědný za praktické vykonávání památková péče.¹⁶⁾

Do NSDAP Walter Lung vstoupil 1. května 1937 (Ortsgruppe Köln, Gau Aachen) s pořadovým číslem 4188340, tedy dá se říci poměrně pozdě.¹⁷⁾ Nicméně Dr. Walter Stokar si právě jeho vyhlédl pro plnění „odpovědných úkolů“ na Němci obsazeném území.¹⁸⁾

Díky jeho pečlivým záznamům můžeme přesně datovat období jeho přesunu do protektorátu. Do 31. srpna 1943 si hradil nájemné v bytě v Kolíně nad Rýnem, a v polabském Kolíně první úhrada nájemného proběhla k 1. září 1943. 22. října téhož roku za ním do Kolína doputoval i nábytek. Do doby, než byl byt odpovídajícím způsobem vybaven, bydlel po přechodnou dobu v hotelu. Všechny položky související s jeho přesunem a pobytem v Kolíně nad Labem musela hradit radnice v polabském Kolíně. Do Čech ho doprovázela podle dochovaných záznamů i jeho manželka a dcera Lieselotte (Lise), která následně navštěvovala střední školu v Praze.

V novém působišti Lung nejen evidoval dosavadní archeologické nálezy, ale i prováděl archeologické výzkumy. Z Lungova pardubického působení se dochovalo několik nálezových zpráv z lokalit Dražkovice (z 13. 1. 1944),

16) von STOKAR-NEUFORN, W.: *Neuerrichtung eines eigenständigen Instituts für Vor- und Frühgeschichte an der Universität Köln*, Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit, Leipzig 1939, s. 271.

17) BA Berlin, fond NSDAP, sign. OK 3200.

18) Walter von Stokar-Neuforn měl minimálně na odborný vývoj Lunga nezpochybnitelný vliv. Vyznává se z něho i v konceptu úvodu ke své knize z roku 1944: „*Weiter danke Ich Universitätsprofessor W. v. Stokar-Köln für die mühevollen Prüfung des wissenschaftlichen Textes. Wenn es mir bei der Schilderung der vorgeschichtlichen Verhältnisse möglich war, den heutigen Forschungsstand zu berücksichtigen so verdanke ich dies nur der unermüden Schulung in seinen Vorlesungen, an denen ich in den Kriegsjahren 1940–1942 teilzunehmen die Ehre hatte.*“ Archiv Regionálního muzea v Kolíně, fond Walter Lung.

Mikulovice (z 26. 1. 1945), Ostřešany (z 9. 3. 1945), Pardubice V Úzkém (z 28. 9. 1943 a z 1. 10. 1944), Pardubice – lokalita Závodiště (z 19. 12. 1944), Popkovice (z 12. 1. 1945), Rosice nad Labem (ze 17. 1. 1944), Úhřetice (z 12. 1. 1945) Blato (okres Chrudim, z 19. 1. 1945), které byly zasílaných na adresu Anstalt für Vor- und Frühgeschichte v Karmelitské ulici 13 v Praze.¹⁹⁾ Při archeologických vykopávkách v Pardubicích a jeho okolí byl Lungovi nápomocen pozdější univerzitní profesor RNDr. Emil Hadač, DrSc.²⁰⁾ a jeho zaznamenané vzpomínky nám poodhalují pozadí zdejších archeologických výzkumů i působení Waltera Lunga: „(...) přišel příkaz z Městského úřadu, že je v muzeu zapotřebí archeolog. Ředitelem archeologického oddělení muzea se totiž stal Walter Lung z Kolína nad Rýnem a potřeboval ovšem asistenta. Padlo to na mne. Pan Lung hledal, kdo by mohl vykopávat nějaké archeologické památky. V našem terénu se ovšem nevyznal a vyptával se mne. Věděl jsem o kulturních vrstvách v některých cihelnách, např. v Mikulovicích, většinou z bronzové doby, ale to nebylo nic vzácného. Ale vzpomněl jsem na dosud nezkoumanou lokalitu – břeh Labe v Úzkém, kde jsem nedávno zahlédl ve břehu Labe kulturní vrstvu, obnaženou při povodni. W. Lung sehnal dokonce několik vojáků. Němců, a ti ovšem dali přednost práci s lopatou než boji na frontě. Kopali jsme opatrně a postupně odkrývali kus sídliště, které se rozkládalo na ploše nejméně 180 metrů dlouhé a 25 m široké. Nálezy byly dost sporé. Něco keramických střepů tzv. píchané keramiky, tedy mladší doby kamenné z doby asi před

19) V některých případech se jednalo jen o zprávy o náhodných nálezích, které se k Lungovi různou cestou dostaly. Podle vyjádření PhDr. Františka Šebka Lung v zájmu osvědčit vůči Archeologickému ústavu svou aktivitu zpracoval některá „hlášení“ o nálezích učiněných ještě před jeho příchodem do Pardubic. Archiv Východočeského muzea Pardubice. Za poskytnutí zmíněných materiálů děkuji PhDr. Janu Jílkovi.

20) Prof. RNDr. Emil Hadač (10. 5. 1914–26. 4. 2003) se narodil v roce 1914 v rodině evangelického duchovního v Bohdanči. V roce 1938 získal na Přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity titul doktora přírodních věd. Pracoval na VŠCHT, vedl Ústav pro výzkum peloidů ve Františkových Lázních, přednášel na Pedagogické fakultě v Plzni jako docent a později profesor, odtud přešel do Botanického ústavu ČSAV. V letech 1971–1979 byl ředitelem Ústavu krajinné ekologie ČSAV. Zasloužil se o zřízení rezervace Soos, byl řadu let předsedou vědecké rady Krkonošského národního parku, předsedou Bioklimatologické společnosti. Patnáct let předsedal výboru Ekologické sekce Biologické společnosti ČSAV, která v roce 1983 sepsala pro federální vládu první zprávu o stavu životního prostředí v Československu, jenž se prostřednictvím Charty 77 dostala do zahraničí a díky vysílání zahraničních stanic i mezi širokou veřejností v Československu.

4 500 lety, trochu drobných pazourkových ostří sotva centimetr dlouhých a velmi ostrých, které zřejmě byly nasazovány do dřevěných držadel, a dost velký počet kamenných nožů z místního porcelanitu, t. j. slinu, do tvrda vypáleného magmatem, které nedaleko tvořilo zřetelný práh napříč řečištěm. Na odkryté ploše se pak rýsovaly obrysy chatrčí a stopy kůlů. V té době byla sídliště prvních zemědělců mladší doby kamenné u nás velmi vzácná a tak byl o naše vykopávky dost zájem. V místním tisku se také objevily titulky jako; „Pardubice z doby kamenné“ apod.²¹⁾ Práce Emila Hadače pro muzeum byla ukončena odchodem W. Lunga (podle Hadače byl odvolán na frontu, což ovšem nelze z jiných zdrojů ověřit).²²⁾

Zprávy jsou vypracovány se zřejmou pečlivostí. V Lungově dochované pozůstalosti se nacházejí i seznamy archeologické literatury postihující české země a podrobné výpisky z těchto studií. Nevyhnul se ani excerptaci česky psané odborné literatury, dnes se můžeme jen domnívat, že s překlady mu byl někdo další nápomocen. V oficiálních vyjádřeních uplatňoval dogmata nacistické propagandy. V odborných článcích a zprávách ovšem nenalézáme přímočaré desinterpretace, ze kterých by se dalo vyvozovat, že se jejich pomocí snaží zdůvodnit tzv. kontinuální germánské osídlení českých zemí.

Walter Lung musel být z povahy věci v úzkém kontaktu s německým vedením Archeologického ústavu Anstalt für Vor- und Frühgeschichte in Prag v jehož čele od roku 1941 stála „kommisarische Leiterin“ Camilla Streitová.²³⁾ Ostatně zachovala se písemná komunikace mezi oběma arche-

21) Zprávy Klubu přátel Pardubicka, č. 9–10/1997, s. 4.

22) Hadač musel změnit zaměstnání a do konce války pracoval na bytovém úřadě pardubické radnice. Tamtéž, s. 4.

23) Nadějně vyhlídky archeologického ústavu založeného v roce 1919 zmařila nacistická okupace a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava. Pro odtržené pohraničí byl zřízen samostatný archeologický ústav v Teplicích. 29. července 1942 byla výnosem ministerstva školství a národní osvěty zřízena v Brně moravská odbočka archeologického ústavu, jejímž vedením byl pověřen tehdejší německý ředitel moravského Zemského muzea v Brně K. Hucke. Činnost ústavu byla neustále omezována a podléhala německému doзору. Brněnská odbočka se, podobně jako pražská centrála, musela potýkat s mnohými těžkostmi, které přinášel okupační režim. Do obou ústavů byli dosazeni němečtí badatelé. PYTLÍČEK, M.: *Státní archeologický ústav v Praze*. Inventář, 1996, s. 6. Blíže: BLAŽEK, J. – LAINOVÁ, K. (eds.): *Narřízení Amt für Vorgeschichte*, Prameny k dějinám archeologie v severozápadních Čechách 1, Most 2001; Blažek J.: *Archeologie v okupovaném pohraničí*, Historie okupovaného pohraničí 5, 2000, s. 135–155, Most 2001; BLAŽEK, J.: *Archeologie v okupovaném pohraničí*, Historie okupovaného pohraničí 5, 2000, s. 135–155.

ology – nálezové zprávy Waltera Lunga byly adresovány nikoli řediteli ústavu Böhmovi, ale přímo Camille Streitové. Oba dva, jak Streitová, tak i Lung, byli zároveň zapojeni do činnosti Ahnenerbe.²⁴⁾ Byla to právě Streitová, která zapojila pražský Archeologický ústav do struktur organizace Ahnenerbe, konkrétně do tzv. Forschungs und Lehrgemeinschaft (registrované členství od 1. ledna 1943).

Od jara roku 1939 Ahnenerbe zaznamenala výrazný rozkvět a začala výrazně pronikat do německého akademického světa. Stávala se institucí, která se snažila přilákat mladé nadané vědce a starala se o jejich výzkumné projekty, institucí, v níž se dala udělat rychle akademická kariéra a jež přidělovala žádané posty na univerzitách, institucí, která financovala vysněné výzkumné zahraniční cesty a jež levou rukou odstraňovala všechny nekonečné byrokratické překážky, které bránily většině ostatních vycestovat z Říše.

Ahnenerbe byla institucí, v níž vládl duch nacionálního socialismu a v níž byl každodenně uváděn do praxe Führerprincip znamenající absolutní podřízenost vůči výše postaveným. Byla institucí, v níž se štedře přidělovaly zakázky SS. Jako taková měla Ahnenerbe jen pramalé potíže s najímáním elitních mladých, ale i již etablovaných vědců s nacistickými názory.²⁵⁾

Lung byl podle všeho jedním z mnoha zlákaných. V zadání Ahnenerbe provedl Lung minimálně jeden archeologický průzkum a to v lokalitě germánského hradiště Erdenburg nedaleko Benberu. Tento výzkum zahájený v roce 1935 patřil mezi 18 archeologických projektů, které zaštitilo a sponzorovalo již zmíněné Oddělení vykopávek SS.

Během svého protektorátního angažmá musel Lung překonávat problémy, pramenící z neznalosti bližších okolností nálezů a jazykové bariéry, a část materiálu s neúplnými průvodními popisy kontroverzně

24) Organizací Ahnenerbe byl podporován i německý profesor archeologie, působící na německé Karlově univerzitě v Praze Lothar Ferdinand Zotz (1899–1967). Blíže: BA Berlín, BDC, Parteikorrespondenz sign. U 162, Zotz Lothar; Archiv bezpečnostních složek, fond 52 – Výpovědi zaměstnanců Gestapa, sign 52-92-5; SKLENÁŘ, K.: *Lotharu Zotzovi minulému i přítomnému*, Archeologické rozhledy LV, Praha 2003, s. 171–175; též: Lothar Ferdinand Zotz, in: Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů, Praha 2005, s. 65; též: Kdo byl Lothar Zotz? (Kapitola z dějin výzkumu Českého krasu), Speleo 6, 1991, s. 15–20; též: Z dějin německé univerzity. Vztah vědy a ideologie v příběhu Lothara Zotze. Vesmír 72, 1993, s. 453–455; VENCL, S.: *Lothar Zotz: o něm i o nás*, Archeologické rozhledy 54, Praha 2002, s. 837–850.

25) PRINGLEOVÁ, H.: *Velký plán*, s. 143.

vytřídil. Sbírkám neprospělo ani jejich stěhování z důvodu ochrany proti bombardování. Lungovy inventáře se však staly základem pro zpracování sbírek v poválečném období, neboť např. Dvořákovy seznamy v Kolíně se dochovaly jen zčásti. Nutno zdůraznit, že situace v obou muzejních institucích byla odlišná. V polabském Kolíně Walter Lung figuroval nejen jako ředitel, ale nahradil i správce archeologické sbírky, který byl za svou odbojovou činnost zatčen a posléze popraven. V Pardubicích zůstal ve své funkci správce archeologické sbírky Emil Hadač, který byl i členem výboru muzejního spolku a jak je zřejmé i z krátké výše uvedené vzpomínky, nemalou měrou se v této době přičinil na archeologických výzkumech a nálezech.

Ke konci války Lungovo nacistické nadšení podle vyjádření pamětníků silně ochablo (patrně i vlivem jeho ženy) a 5. května (někdy udáván duben) 1945 z Kolína narychlo odjel. Vrátil se do svého původního působiště, kde asi do 60. let pokračoval v odborné práci. Věnoval se archeologickým výzkumům osídlení v okolí Kolína nad Rýnem a svého rodiště Kottenheimu od pravěku do raného středověku.²⁶⁾ Do penze odešel v roce 1959. Zemřel v Kolíně nad Rýnem 20. dubna 1985, kde byl i pochován (Nordfriedhof).

Z jeho činnosti v Pardubicích, jakož i v Kolíně a se dochovaly nálezové zprávy uložené v Archeologickém ústavu a ve Východočeském muzeu v Pardubicích. V historických sbírkách Regionálního muzea v Kolíně se nachází osobní fond Waltera Lunga, který obsahuje i soubor různých materiálů, souvisejících s jeho odbornou prací jak v Německu, tak i v Protektorátu Čechy a Morava.²⁷⁾ V mapování nacistických zásahů na poli archeologie

26) Kromě citovaných zejména LUNG, W.: Die Ausgrabung nachkaroling. Töpferöfen in Pfaffrath, Gde. Bergisch-Gladbach, Rheinisch-bergischer Kreis, Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn und des Rheinischen Amtes für Bodendenkmalpflege im Landschaftsverband Rheinland und des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande. Mainz 1955/56, s. 335–371; týž, Die Hallstatt und Latènezeit im Stadtgebiet Köln, Köln 1956; týž, Zur vor- und frühgeschichtlichen Keramik im Kölner Raum, Köln 1959; Latènekeramik aus Lülldorf, Siegkreis, Köln 1961; týž (mit Marschall, Arthur, Fremersdorf, Fritz), Die vor- und frühgeschichtliche Besiedelung des Bergischen Landes Narr, 1954; týž, Vor- und frühgeschichtliche Funde im Norden Kölns, 1966; týž, Mittelalterliche Töpferöfen und Eisenverhüttung in Katterbach, Gmde. Bergisch-Gladbach, Rhein.-Berg. Kreis, 1958; týž, Vorgeschichtliche Siedlungskeramik aus Kottenheim, 1963; týž, Zur Topographie der frühmittelalterlichen Kölner Altstadt, 1956; týž, Neue vorgeschichtliche Funde aus der Umgebung Kölns, 1961.

27) Archiv Regionálního muzea v Kolíně, fond Walter Lung.

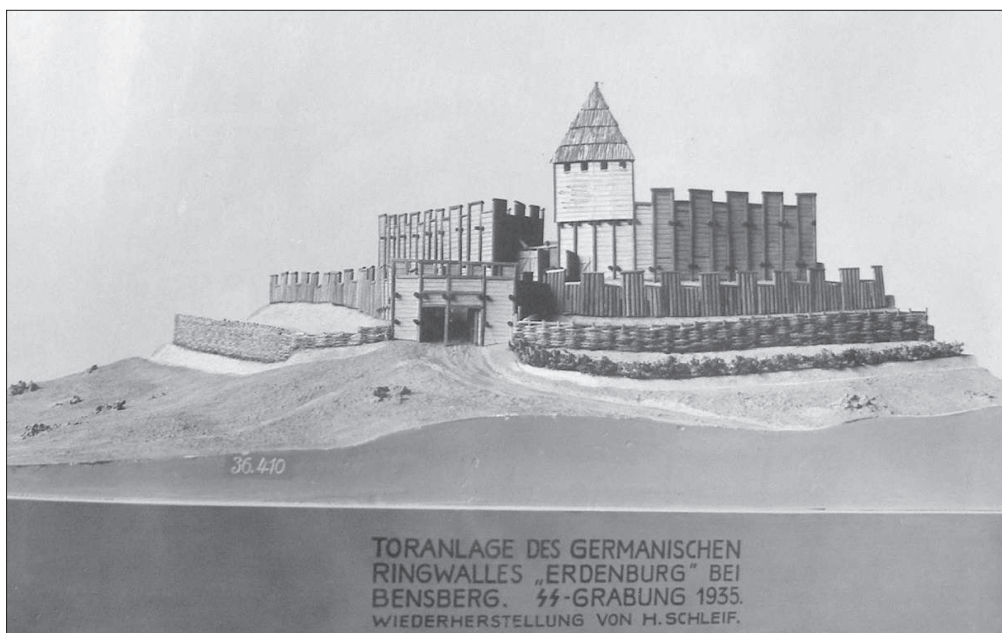
v Protektorátu Čechy a Morava stojíme na samotném počátku, není např. jasné, zda k podobným personálním zásahům nedošlo i na jiných regionálních pracovištích, není důkladně analyzována situace v Archeologickém ústavu, situace v Národním muzeu a bude potřeba podniknout ještě řadu dílčích výzkumů, abychom mohli dospět k určitým závěrům.

Walter Lung zachycený při archeologickém průzkumu ve dvoře městské plynárny v Kolíně.

Oberstleutnant Schenk, který poskytl své ženisty jako pomocnou sílu, při obhlídce výkopových prací v lokalitě V Úzkem u Pardubic (1943).

Fotografie hmotné rekonstrukce opevnění v lokalitě „Erdenburg“. Jedná se o první archeologický průzkum prováděný na objednávku Reichsführera SS Heinricha Himmlera. V roce 1935 se na něm podílel i Walter Lung.

1. Jahrgang Heft 6 Oktober 1936

Germanen- Erbe

Monatschrift für Deutsche Vorgeschichte

VORGESICHTL.
RINGWALL IPF
bei Boplingen
in Württemberg

Amtliches Organ des

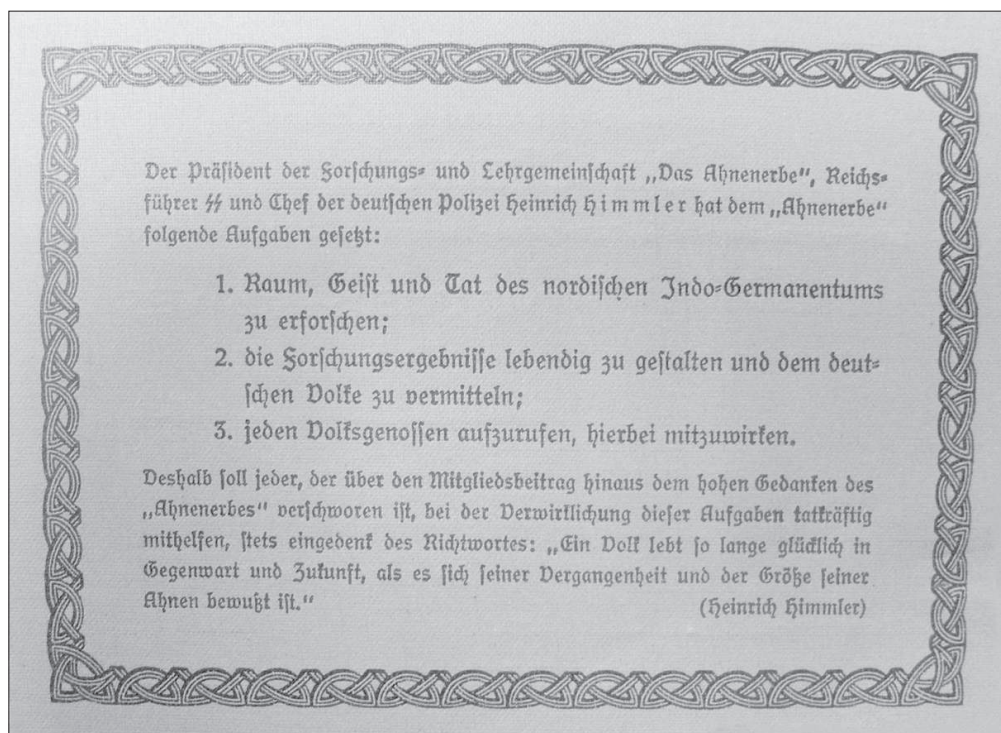
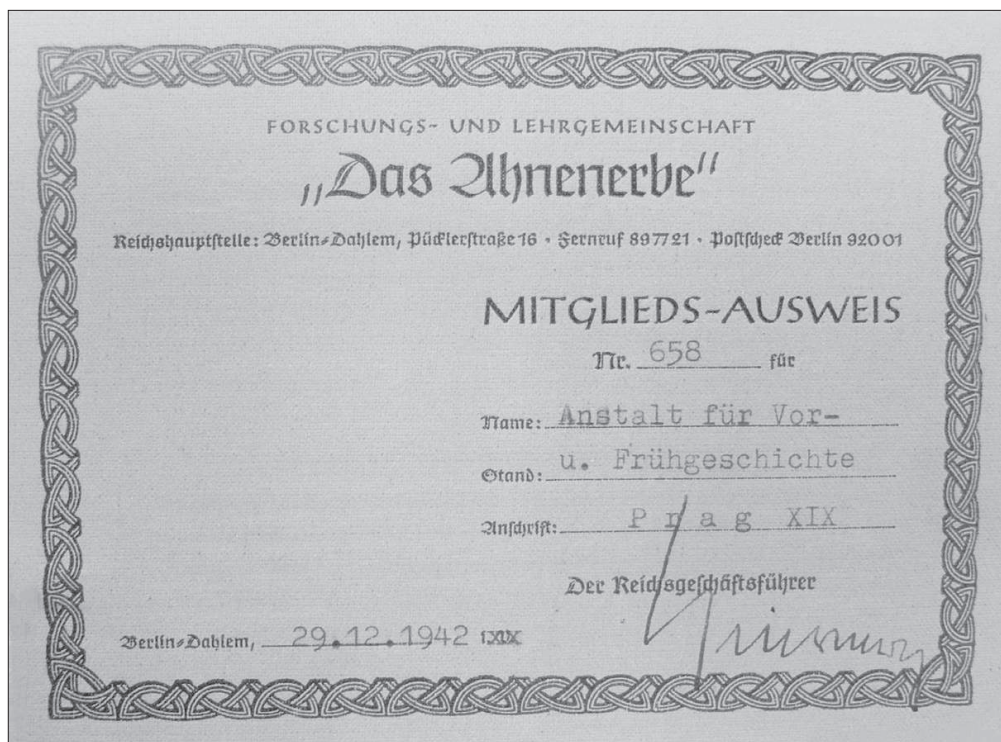
Reichsbundes für Deutsche Vorgeschichte
und der Hauptstelle Vorgeschichte des Beauftragten des Führers für die
gesamte geistige und weltanschauliche Schulung und Erziehung der NSDAP.

Preis 6 Pfennig

Titulní strana německého archeologického měsíčníku Germanen-Erbe.

Archeologická lokalita V Úzkem u Pardubic z leva Walter Lung
a Emil Hadač (rok 1943).

Rub a líc členské legitimace „Ahnenerbe“ vystavené pro pražský Archeologický ústav (Archiv AV, fond: Státní archeologický ústav).

THE GERMAN ARCHAEOLOGIST WALTER LUNG AND HIS WORK IN THE PARDUBICE MUSEUM DURING THE TIME OF THE PROTECTORATE

The establishment of the Czech and Moravian Protectorate brought with it a significant restriction in the juridical subjectivity of the state. Nazi supervision impacted practically even the lowest levels of local government. One little-known fact is that the interventions of the Nazi occupation authorities even extended to such subjects as museums. One example of a museum which came to the attention of the Nazis is the Pardubice Museum. In the second half of 1943 the deputy Reichs Protector appointed Walter Lung as curator of the museum in Kolín nad Labem and Pardubicích, with headquarters in Kolín nad Labem. This personnel intervention appears to represent an attempt on the part of the Nazis to „irreversibly“ prove that for more than half a millennium before the entry of the Slavs, the Czech lands were German and remained so permanently. Lung was a self-taught German archaeologist who came to Pardubice and Kolín from Cologne, where he worked in the Museum für Vor- und Frühgeschichte. Lung, a member of the NSDAP and organisation Ahnenerbe, was sent to the Protectorate by the curator of the museum in Cologne, the convinced Nazi Dr. Walter Stokar Freiherr von Neuforn. Lung's residency in the Pardubice Museum was highly controversial. At his new place of work Lung not only recorded the existing archaeological finds, but also conducted new archaeological research. During archaeological excavations in Pardubice and its surroundings Lung was assisted by RNDr. Emil Hadač, DrSc., who subsequently became a university professor. Lung carefully documented the finds in inventories which have been preserved and used to this very day. In official statements he used the dogma of Nazi propaganda. But in expert articles and reports we do not find direct misinterpretation from which it would be possible to infer that he was using them in an attempt to justify so-called continuous German settlement in the Czech lands. Towards the end of the war Lung's Nazi enthusiasm waned, and on the 5th of May (or April) 1945 he departed Kolín in haste. He returned to his original place of work and continued in his expert work. He focused on archaeological research into the settlements around Cologne and his birthplace Kottenheim from the prehistoric period to the early middle ages. He retired in 1959. He died in Cologne on 20 April 1985.